

Cuvinte cheie: comunism, dictatură, dizidență, protest, revoltă populară, revoluție, lovitură de stat, terorism, istoriografie, semantică.

În atenția publicului și în special al istoricilor, continuă să se mențină problematica Revoluției române din decembrie 1989. În acest an, națiunile din Europa de Est au înlăturat sistemul comunist, structură politică impusă de sovietici după al doilea război mondial. Fiecare țară a avut particularitățile sale, dar schimbarea politică din România a constituit un fenomen unic, complex și contradictoriu, raportat la faptele desfășurate în celelalte țări comuniste est-europene. În comparație cu revoluțiile moderne, care au debutat cu episoade violente precum cucerirea Bastiliei ori a Palatului de Iarnă, fiind continuate de alte evenimente caracterizate prin brutalitate, tranzițiile din anul 1989 au fost negociate, rapide și non-violente. Anul 1989 ar fi încheiat epoca revoluțiilor radicale prin faptul că a respins ideea violenței dacă nu apărea excepția numită România.

Istoria politică post-comunistă a țării nu poate fi înțeleasă și evaluată fără o reexaminare radicală a Revoluției anticomuniste din decembrie 1989. Subiectul este nelipsit din dezbaterile publice, interesul fiind justificat prin nevoia de a cunoaște sensul și profunzimea schimbărilor din societatea autohtonă după înlăturarea statului comunist.

Abolirea regimului comunist a fost prezentată încă în zilele lui decembrie 1989 atât în țară cât și în străinătate drept „*revoluția română*”. Ulterior, evenimentele au fost cercetate de către istorici, analiști politici și din media prin prisma teoriilor loviturii de stat, a conspirației ori a revoluției sociale. Interpretările riscante emise de unii dintre aceștia, fără a avea o bază documentară solidă, au reprezentat începutul „deconstrucției” revoluției române. Fără o versiune oficială a faptelor derulate în 1989, au fost sugerate o serie de formule interpretative: *revoltă populară, revoluție neterminată, revoluție încâlcită, lovitură de stat*.

Prin intermediul tezei de doctorat cu titlul „*Timișoara 1989. Semantică și revoluție*” nu ne propunem să oferim încă o perspectivă care să conducă la conservarea și întărirea unei imagini a evenimentelor din Decembrie 1989 printr-o (re)construcție istorică a faptelor și proceselor desfășurate în acele zile. De asemenea, prezenta lucrare nu urmărește o analiză a problemelor controversate din istoriografia română, cărora progresul investigației nu le-a produs o soluție satisfăcătoare. Imaginea Revoluției Române din Decembrie 1989 a fost puternic influențată de clișee, stereotipurile noii mitologii care s-a născut în România după 1989, fiind

construită o imagine schematică lipsită de conținut, dar credibilă pentru consumatorul de istorie prin canalele media.

Un efect al acestei situații paradoxale a fost că cercetătorii fenomenului revoluționar au insistat pe analiza activității de represiune exercitată de regimul de dictatură, pe rolul jucat de serviciile străine și pe așa-ziii actori din sfera ocultă și nu pe analiza fenomenului revoluționar cu toate implicațiile sale. A rezultat o istoriografie puternic dezechilibrată ca volum de scrieri și analiză care a creat o multitudine de imagini ale evenimentelor din Decembrie 1989 fără o imagine a Revoluției. Având în vedere aceste considerente, teza de doctorat a fost structurată sub forma a patru capitole tematice, încheiate prin *Anexele* cu *Imaginile* relevante.

Lucrarea debutează cu primul său capitol care conține „*Introducerea*”, „*Istoriografia Revoluției Române din 1989*” și se încheie prin „*Metodologia cercetării evenimentelor revoluționare de la Timișoara*”. Preludiul lucrării a fost dedicat unor aspecte introductive, necesare schițării și familiarizării cititorului cu tema de cercetare. „*Istoriografia Revoluției Române din 1989*” conduce cititorul în istoriografia consacrată prăbușirii regimului comunist, pentru a fi familiarizat cu toate interpretările date acestui proces fie că sunt încărcate cu obiectivitate și neutralitate, fie că sunt subiective și părtinitoare. Astfel este prezentată o parte din bogata literatură istoriografică și edițiile de documente publicate în anii ce s-au scurs de la prăbușirea regimului comunist din România, lucrări considerate a fi de referință, semnate de ziariști, politologi, sociologi și istorici. Concluzia oferă ideea că revoluția română, nu poate fi privită ca un proces unitar și compact, fiind o rezultată a mai multor factori interni și externi, care s-au coagulat în zilele lui decembrie 1989 și în anii ce-au urmat. Istoriografia Revoluției române mai atrage atenția asupra unui aspect, fiind un proces cu cel puțin doi actori: populația revoltată ieșită în stradă și grupul care a preluat conducerea statului. Aceste două componente ale Revoluției au fost ulterior percepute diferit de analiști și istorici, iar reprezentările revoluției vor beneficia de contraste bizare. Analiza pertinentă a memorialisticii revoluției române oferă un set de imagini și reprezentări prin ochii celor care au participat la evenimente sau au fost doar martori.

Prin „*Metodologia cercetării evenimentelor revoluționare de la Timișoara*” au fost enunțate obiectivele cercetării și modul în care acestea au fost structurate. A fost prezentat stadiul actual al cercetărilor, însoțit de o analiză cantitativă și calitativă a acestora. Au fost

menționate sursele de documentare și informare utilizate. Ipotezele de lucru au fost stabilite în raport cu obiectivele cercetării, precizându-se principalele ei repere metodologice, menționându-se cu această ocazie și constrângerile la care a fost supusă cercetarea efectuată.

Cel de-al doilea capitol, intitulat „*Europa comunistă a anului 1989. Context general*” are ca scop prezentarea unui tablou succint al societății comuniste europene, implicit românești precum și modul în care blocul comunist a colapsat în anul 1989. Cea mai mare surpriză a fost rapiditatea cu care regimurile comuniste din Europa s-au prăbușit. Eșecul acestora devenise de multă vreme evident, dar nimeni nu credea că ultimul deceniu al secolului XX va cunoaște o Europă liberă de comunism. Eșecul general al acestor regimuri, un eșec de continuu de patruzeci de ani, a subliniat incompatibilitatea dintre interesele Uniunii Sovietice și aspirațiile naționale ale țărilor pe care aceasta și le subordonase după Al Doilea Război Mondial. Incapacitatea sistemului comunist de a moderniza economia, lipsa democrației, birocratizarea excesivă, au creat crize sociale și politice de proporții. Elitele comuniste și-au pierdut angajamentul ideologic și speranța că sistemul comunist poate fi salvat cu prețul reprimării violente a opoziției populare. Deschiderea granițelor, căderea Zidului Berlinului, și un val proteste de mare amploare au dus la căderea regimurilor comuniste în Europa Centrală și de Est, dizolvarea U.R.S.S.-ului și la sfârșitul Războiului Rece.

În România, spre deosebire de celelalte țări, ruptura de comunism s-a produs cu vărsare de sânge. Revoluția Română din 1989 a constat într-o serie demonstrații desfășurate în România, între 16 și 22 decembrie 1989, care au dus la căderea dictatorului Nicolae Ceaușescu și la sfârșitul regimului comunist din România. După fuga lui Ceaușescu din clădirea Comitetului Central are loc procesul de preluare a puterii de către noua structură politică Consiliul Frontului Salvării Naționale (C.F.S.N.), alcătuit, în principal, din membrii din cel de-al doilea eșalon al Partidului Comunist. Atacul unor presupuse forțe loiale fostului regim („teroriștii”) asupra unor obiective importante atât în București cât și în provincie au culminat cu procesul și execuția soților Ceaușescu la Tîrgoviște în data de 25 decembrie 1989.

Al treilea capitol al lucrării cuprinde două părți: „*Semantica Revoluției Române din 1989*” și „*Concluziile*”. Cercetarea conceptele și semantica lor evolutivă reprezintă o condiție minimă pentru a cunoaște istoria. Acest lucru este necesar pentru istoria revoluțiilor politice unde înțelesul acestui concept este încărcat cu semnificații și percepții diferite, în funcție de grupul ideologic și politic de care aparține autorul. Revoluția română ca eveniment a devenit obstacolul

revoluției române ca proces. Mecanismul de bază care a făcut posibil acest fapt este procesul semantic prin care principalii actori ai evenimentelor („teroriștii”, „tiranul” și, câteodată, chiar revoluționarii) au fost transformați în „străini”, iar evenimentele au fost înconjurate de zvonuri și mituri. Există două variante principale ale miturilor legate de evenimente din decembrie 1989. Prima categorie o reprezintă miturile conspirației anti- Ceaușescu (care implică membri de partid, ofițeri ai armatei, Securitatea și KGB-ul sau alte agenții străine, în diverse combinații) și constituie întotdeauna fundalul obscur pe care se derulează narațiunile despre felul în care masele au fost convinse/manipulate să îl răstoarne pe dictator. A doua categorie este reprezentată de mitul „revoluției furate”, care admite că o revoltă populară chiar a avut loc, dar aceasta a fost imediat apropiată de către o clică, care a devenit apoi noul centru de putere. În ajunul protestelor de la Timișoara, Ceaușescu i-a etichetat pe demonstrații ca huligani și fasciști, instigați din străinătate, și a ordonat represalii sângeroase. Credem că prin lozinci („Noi suntem români!”, sau „Români,veniți cu noi!”) revoluția din 1989 a avut o dimensiune națională. Revoluționarii din 1989, inconștient,sunt continuatorii unei tradiții revoluționare, prin utilizarea ca simbol a cântecului revoluționar de la 1848 „Deșteaptă-te române!”. După extinderea revoltei în toată țara, sloganul cel mai des folosit de participanți a fost: „Noi suntem poporul!” A părut că revoluția contopește națiunea într-un corp social unit. Identificarea actorilor principali, dar și a proiectelor conform cărora aceștia trebuia să se comporte, a urmat scenariu mai degrabă spontan și contradictoriu. Întrebării „cine este un revoluționar?” nu i se poate răspunde decât doar prin separarea acestora de elementele subversive, scandalagii și provocatorii. Există dovezi care sugerează faptul că unii actori ai evenimentelor au avut propriile interese de a încetășa percepțiile, prin diseminarea unor informații menite să provoace confuzie. Miturile politice pot fi manipulate în scopuri politice, fiind utilizate ca factori de coeziune colectivă. Beneficiind de prețiosul aport al mass-media, Ion Iliescu și acoliții săi au reușit să se impună în ochii publicului larg, mizând eficient pe puternicul impact emoțional produs. Astfel, ei și-au construit cu abilitate imaginea de salvatori (cu deosebire Ion Iliescu). Reprezentanții noii puteri nu au optat deloc întâmplător nici pentru denumirea de “Frontul Salvării Naționale”. Frontul trebuia să se înfățișeze opiniei publice drept garant al regenerării naționale după catastrofa produsă de dictatura ceaușistă. Vinovați și damnați pentru toate relele și eșecurile vor fi doar secretarul general al P. C. R. , familia și apropiații acestuia. „Deșteaptă-te, române!”, cântecul patriotic care a devenit mai apoi noul imn de stat al României, a fost deseori cântat și transmis,

simbolizând trezirea națională și refuzul tiraniei. În curând, a urmat o altă trezire, o deziluzie față de revoluție, aceasta fiind considerată ceva „furat”, „deturnat” sau care nu s-a întâmplat niciodată. Din această perspectivă, o bună înțelegere a conceptelor de revoluție, lovitură de stat, contra-revoluție, conspirație, revoltă populară etc., va permite cititorului să accepte sau să respingă o anumită imagine, regăsită în diverse lucrări, a evenimentelor care au marcat societatea românească în decembrie 1989. Demersul nostru surprinde relația dintre trauma națională și memorie (fie ea individuală sau colectivă), dar și dintre memorie și interpretarea istorică. În acest capitol sunt inserate și informații scrise despre simbolistica Revoluției, din perspectiva percepției sale în medalistica, numismatica și filatelia țării.

Concluziile finale ale lucrării sintetizează principalele rezultate și date obținute pe parcursul cercetării. Totodată, acestea urmăresc să aducă răspunsurile potrivite ipotezelor de cercetare formulate inițial și propun noi teme de cercetare. Ca urmare a documentelor cercetate și a rezultatelor obținute se poate face afirmația că în Decembrie 1989 o revoltă anti-ceaușistă de proporții, începută la Timișoara, s-a transformat „din mers” într-o revoluție anticomunistă.

Capitolul patru cuprinde *Bibliografia și Planșele fotografice*. Bibliografia conține totalitatea materialului consultat pentru realizarea prezentei lucrări de doctorat: articole și interviuri apărute în presă, sinteze, monografii, cronologii, culegeri de documente, lucrări memorialistice etc. referitoare la Revoluția Română.

Anexe lucrării sunt constituite de câteva planșe fotografice ce conțin imagini (schițe și fotografii) relevante pentru cercetarea întreprinsă. Acestea sunt completate printr-o serie de documente relevante ale momentului 1989 de la Timișoara. În principal, acestea privesc acțiunea represivă efectuată de organele comuniste în decembrie în capitala Banatului. Alte documente sunt produse de revoluționari și consemnează dezideratele acestora în acele momente dramatice.

CUPRINS

Capitolul I

Introducere

Istoriografia Revoluției Române din 1989

1.1. Scrisul istoric privind evenimentele revoluționare din România anului 1989

1.1.1. Istoriografia instituționalizată

1.1.2. Istoriografia militară

1.1.3. Istoriografia externă cu privire la Revoluția Română din 1989

1.1.4. Scrisul istoric local

1.2. Sursele istorice privitoare la revoluția de la Timișoara

1.2.1. Surse interne

1.2.2. Surse externe

1.2.3. Surse directe

1.2.4. Surse indirecte

1.2.5. Presa

1.2.6. Surse fonografice

1.2.7. Surse fotografice

1.2.8. Surse video

1.2.9. Surse cinematografice

1.3. Documente folosite la analizarea Revoluției de la Timișoara

Metodologia cercetării evenimentelor revoluționare de la Timișoara

Capitolul II

Europa comunistă a anului 1989. Context general

2.1. Colapsul comunismului în U.R.S.S.

2.2. Disoluția comunismului în Polonia

2.3. Ungaria, revanșa revoluției „reprimată”

2.4. Cehoslovacia „Revoluția de catifea”

2.5. De la „Zidul rușinii” la unificare

2.6. Abandonarea comunismului în Bulgaria

2.7. Înlăturarea comunismului în Iugoslavia

2.8. Sfârșitul regimului comunist în Albania

2.9. România. Schimbarea sângeroasă de regim

Capitolul III

Semantica Revoluției Române din 1989

3.1. Dreptul la opoziție. Forme de manifestare motivate politic

3.1.1.Revolta

3.1.2.Revoluția

3.1.3.Lovitura de stat

3.1.4.Contrarevoluția

3.1.5. Terorismul

3.2.„Actanții” Revoluției

3.2.1.Personajul „Mulțime

3.2.2. „Decreței” – Copii Revoluției

3.2.3. Dizidenții

3.2.4.Liderii

3.2.5.„Activiștii” P.C.R.

3.2.6.„Securiștii”

3.2.7.„Diversioniștii”

3.2.8.„Teroriștii”

3.2.9.Gărzile Patriotice

3.2.10. Solidaritatea

3.2.11. Strada

3.2.12. Vandalismul revoluției române

3.2.13. Semantica lozincilor din decembrie

3.2.14. Graffiti

3.3.Manipularea. Strategii și tehnici

3.3.1.Zvonul

3.3.2.Conspirația

3.4. Comemorarea evenimentelor istorice

3.4.1.Locuri ale memoriei la Timișoara

3.4.2. Discursul comemorativ

3.4.3.Memoria individuală

- 3.5. Memoria colectivă
 - 3.5.1. Numismatica
 - 3.5.2. Filatelia
 - 3.5.3. Maximafilia
 - 3.5.4. Semantica muzicală
 - 3.5.5. Decembrie 1989 în lungmetrajul românesc
- 3.6. Simbolurile Revoluției Române
 - 3.6.1. Balconul
 - 3.6.2. Orașul Martir
 - 3.6.3. Flăcările Libertății
 - 3.6.4. Tricolorul cu stema decupată
 - 3.6.5. Semnul victoriei cu două degete ridicate
 - 3.6.6. Mormintele eroilor căzuți
 - 3.6.7. Semantica florală
 - 3.6.8. Mitul eroului salvator
 - 3.6.9. Comitetele revoluționare
 - 3.6.10. Proclamația F.D.R.

Concluzii

Capitolul IV

Bibliografie

- 4.1. Izvoare inedite
- 4.2. Izvoare editate
- 4.3. Publicații periodice
- 4.4. Presa
- 4.5. Dicționare, cronologii, enciclopedii
- 4.6. Biografii, memorii, interviuri, convorbiri
- 4.7. Lucrări generale: studii și articole
- 4.8. Lucrări speciale: studii și articole
- 4.9. Lucrări de semantică
- 4.10. Webografie

Planșe fotografice

